

Голові спеціалізованої вченої ради Д 26.459.01
в Інституті інформаційних технологій і засобів
навчання НАПН України за адресою: 04060,
м. Київ, вул. М. Берлінського, 9,
доктору технічних наук, професору, дійсному
члену НАПН України
Бикову Валерію Юхимовичу

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

Бобрицької Валентини Іванівни

про дисертацію **Сухіх Аліси Сергіївни**

**«Здоров'язбережувальне використання програмно-апаратних засобів
учнями основної школи»**, представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-
комунікаційні технології в освіті

Актуальність обраної теми. Сучасна система освіти України покликана стати адекватною викликам нового тисячоліття і сприяти процесу європейської інтеграції як пріоритетного напрямку розвитку держави й громадянського суспільства. У цьому контексті впровадження програмно-апаратних засобів у вітчизняних закладах загальної середньої освіти сприятиме розширенню спектра дидактичного інструментарію, появі нових можливостей для вдосконалення освітнього процесу. Разом із тим, робота учнів з цими засобами пов'язана з підвищеним розумовим, нервово-емоційним та зоровим навантаженням, що зумовлює проблему їхнього ергономічно й педагогічно виваженого й здоров'язбережувального використання. З огляду на це, дослідження Сухіх Алісою Сергіївною проблеми здоров'язбережувального використання програмно-апаратних засобів (ПАЗ) учнями основної школи є своєчасним і актуальним.

Актуальність дослідження Сухіх А.С. підтверджується також тим, що воно виконувалося в межах НДР Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України: «Науково-методичні та організаційні засади оцінювання якості програмних засобів навчального призначення для загальноосвітніх навчальних закладів» (ДР № 0109U000301, 2009-2011 рр.), «Система психолого-педагогічних вимог до засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчального призначення» (ДР № 0112U000281, 2012-2014 рр.), одним із виконавців яких була здобувачка.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджуються результатами дослідження, здійсненого дисертанткою, і не викликають сумніву.

Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів і висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (527 найменувань, з яких 45 – англійською мовою) та додатків. Роботу ілюструють 15 таблиць та 44 рисунки. Загальний обсяг дисертації складає 364 сторінки (15,2 авторських аркуша), з них 219 сторінок – виклад основного змісту (8,8 авторських аркуша). Зміст кожного розділу підпорядковано меті та завданням дослідження, а підсумками є наукові висновки. Інформативними є Додатки дисертації (всього 32), які систематизовано дослідницею на 66 сторінках.

Дисертантка на науковому рівні обґрунтувала вибір теми, визначила мету й завдання дослідження. Обґрунтованими є обрані Сухих А.С. методи дослідження: теоретичні методи – аналіз, систематизація, узагальнення медичної, психологічної, педагогічної, методичної літератури для виявлення вихідних положень дослідження, визначення та уточнення основних категорій, обґрунтування організаційно-педагогічних умов здоров'язбережувального використання ПАЗ у навчанні; порівняння та зіставлення різних підходів і поглядів на досліджувану проблему; аналіз законодавчої та нормативної документації, вітчизняних і міжнародних стандартів, директив, рекомендацій; порівняльно-педагогічний аналіз для вивчення закордонного досвіду; контент-аналіз інформаційних джерел з питань ергономічного використання ПАЗ; аналіз паспорту кабінету інформатики; моделювання організаційно-педагогічних умов здоров'язбережувального використання ПАЗ та процесу формування здоров'язбережувального складника ІК-компетентності (ЗСІКК) учня основної школи; емпіричні методи – анкетування учнів і вчителів основної школи для визначення ступеня їхньої обізнаності щодо здоров'язбережувального використання ПАЗ; анкетування, педагогічне тестування, спостереження, бесіди для виявлення динаміки рівнів сформованості ЗСІКК учнів; спостереження, учнівське самоспостереження і рефлексія, анкетування, психологічне тестування, медичне тестування для виявлення динаміки стійкості уваги, розумової працездатності, вестибуломоторних реакцій, психоемоційного стану учнів на початку та в кінці уроку, на якому використовувались ПАЗ; педагогічний експеримент для

перевірки ефективності методики формування ЗСІКК учня основної школи; статистичні – методи математичної статистики для кількісного та якісного аналізу експериментальних даних, визначення достовірності отриманих результатів.

Беззаперечним науковим здобутком Сухіх А.С. є те, що їй вдалося вперше теоретично обґрунтувати та визначити поняття здоров'язбережувального складника ІК-компетентності учня основної школи; розробити модель формування ЗСІКК учня основної школи; уточнити поняття «здоров'язбережувальне використання програмно-апаратних засобів»; обґрунтувати систему ергономіко-педагогічних вимог до здоров'язбережувального використання ПАЗ в освітньому процесі, а саме: вимоги до організації приміщення (мікроклімат і освітлення, дизайн, розміщення меблів і пристроїв відповідно до санітарно-гігієнічних норм і вимог пожежної безпеки тощо); визначити комплекс заходів щодо організації робочого місця користувача (ергономічність і адаптивність елементів меблів та техніки, що сприяють дотриманню правильного положення тіла залежно від виду використовуваного ПАЗ) та організації діяльності (дотримання рекомендованого часового регламенту при роботі з ПАЗ, зміна різних видів діяльності, проведення фізкультурних, релаксаційних хвилинок тощо); виокремити організаційно-педагогічні умови здоров'язбережувального використання ПАЗ в освітньому процесі, якими визначено такі: сформованість здоров'язбережувального складника ІК-компетентності учня; міждисциплінарна інтегрованість здоров'язбережувального змісту різних навчальних предметів; дотримання санітарно-гігієнічних вимог до влаштування й обладнання навчальних кабінетів комп'ютерної техніки; забезпечення адаптивності робочого місця учня; якість ПАЗ; педагогічно виважений добір ПАЗ навчання; зміна різних видів діяльності на уроці (у т.ч. проведення релаксаційних вправ після роботи з ПАЗ); створення психологічно сприятливої атмосфери в освітньому процесі; узгоджена взаємодія всіх суб'єктів освітнього процесу.

На особливу увагу, на нашу думку, заслуговує практичне значення дисертаційного дослідження Сухіх А.С., яке полягає у доведенні його теоретичних положень та висновків до рівня конкретних рекомендацій, що знайшло своє відображення у розробленні основних компонентів методики формування ЗСІКК учня основної школи; навчально-методичних матеріалів для факультативних занять з учнями основної школи для формування ЗСІКК; укладанні навчально-методичного посібника для вчителів основної школи «Здоров'язбережувальне використання програмно-апаратних засобів у

навчальному процесі основної школи» та навчально-методичних рекомендацій для учнів основної школи «Здоров'язбережувальне використання програмно-апаратних засобів», а також розробленні пам'ятки-рекомендації для батьків «Використання програмно-апаратних засобів без шкоди для здоров'я».

Принагідно відзначаємо вміння авторки узагальнювати й систематизувати дослідницький матеріал. Так, аналіз змісту дисертації Сухих А.С. дав змогу виявити, що у вступі нею було обґрунтовано актуальність теми дослідження; показано зв'язок із науковими програмами, темами; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів; описано особистий внесок автора в працях, опублікованих у співавторстві; надано відомості щодо апробації та впровадження результатів дослідження, опублікованих робіт автора, структури й обсягів дисертації.

У першому розділі дисертації «Здоров'язбережувальне використання програмно-апаратних засобів в освітньому процесі основної школи як педагогічна проблема» здобувачкою було розглянуто здоров'язбережувальне використання ПАЗ як умову формування здоров'язбережувального середовища закладу освіти та як предмет міждисциплінарних досліджень; представлено закордонний досвід здоров'язбережувального використання ПАЗ; проаналізовано психолого-педагогічні особливості здоров'язбереження учнів основної школи; надано характеристику ПАЗ, що використовуються в освітньому процесі вітчизняних закладів освіти; узагальнено потенційні негативні наслідки використання ПАЗ для здоров'я учнів.

Аналіз тексту другого розділу дисертаційного дослідження «Моделювання здоров'язбережувального використання програмно-апаратних засобів в освітньому процесі основної школи» дав змогу з'ясувати, що авторкою на хорошому теоретичному рівні здійснено виклад загальної методики дослідження проблеми здоров'язбережувального використання ПАЗ в основній школі; систематизовано ергономіко-педагогічні вимоги до використання ПАЗ в освітньому процесі; обґрунтовано організаційно-педагогічні умови здоров'язбережувального використання ПАЗ в освітньому процесі основної школи; обґрунтовано модель формування ЗСІКК учня основної школи.

Заслуговує на схвалення те, що у третьому розділі дисертації «Методичні основи формування компетентності учня основної школи в аспекті здоров'язбережувального використання програмно-апаратних

засобів» Сухіх А.С. на доказовому рівні представлено результати опитування вчителів та учнів основної школи на предмет їхньої обізнаності щодо здоров'язбережувального використання ПАЗ у процесі навчання; визначено зміст, критерії та показники, рівні сформованості ЗСІКК учня основної школи; розроблено методику формування ЗСІКК учня основної школи.

Відзначимо те, що аналіз тексту четвертого розділу дисертації «Організація, проведення та результати педагогічного експерименту» дав змогу виявити, що дисертанткою обґрунтовано, визначено й описано етапи планування та проведення педагогічного експерименту; наведено результати дослідження ефективності реалізації організаційно-педагогічних умов здоров'язбережувального використання ПАЗ в освітньому процесі основної школи; представлено результати дослідження ефективності методики формування ЗСІКК учня основної школи.

Аналіз, систематизація та узагальнення джерельної основи з проблеми дослідження дали змогу Сухіх А.С. дійти загальних висновків, визначити перспективи наукового пошуку в напрямі вивчення проблем здоров'язбережувального використання програмних засобів (визначення вимог до інтерфейсу «учень-ПАЗ», електронних освітніх ресурсів та ін.), проблем здоров'язбережувального використання мережних технологій (діагностики та профілактики різних видів залежності, організації безпечної роботи з мережею Інтернет тощо), визначення особливостей і шляхів формування й розвитку здоров'язбережувального складника ІК-компетентності інших суб'єктів освітнього процесу, зокрема вчителів.

Разом із тим, вважаємо за доцільне висловити такі побажання та рекомендації:

1. В узагальненні інформаційного матеріалу Розділу 1 доцільно було представити результати дослідження здоров'язбережувального використання програмно-апаратних засобів в освітньому процесі основної школи *як педагогічної проблеми* з позицій методології, теорії та практики, що, на нашу думку, підсилило б наукову значущість дослідження.
2. У представленому дисертаційному дослідженні доцільно було б здійснити порівняльне співставлення сутнісних характеристик таких дотичних понять як «безпечне використання програмно-апаратних засобів» та «здоров'язбережувальне використання програмно-апаратних засобів» задля розмежування їх змістового навантаження та уникнення двозначності у подальшому їх використанні у науковому обігу.
3. Схвально оцінюючи розроблену дисертанткою модель формування

здоров'язбережувального складника інформаційно-комунікаційної компетентності учня основної школи, зауважимо, що все ж головним суб'єктом, хто має формувати цю компетентність, є вчитель, якого теж важливо підготувати до цього процесу. Вважаємо, що було б доцільно у моделі з-поміж інших складників відобразити також той, що визначає підготовку вчителя до формування досліджуваного феномену.

4. У розробленні моделі формування здоров'язбережувального складника інформаційно-комунікаційної компетентності учня основної школи (п. 2.5 дис.; с. 10 автореф.) слід було б чіткіше визначити та обґрунтувати векторні зв'язки між її складниками, що дало б змогу виявити характер їх взаємообумовленості.
5. Відзначаючи як беззаперечний доробок дисертантки укладення методичних розробок, які містять рекомендації з питань здоров'язбережувального використання програмно-апаратних засобів для вчителів, учнів та батьків. Водночас, вважаємо, що доцільно було б їх доповнити також рекомендаціями для керівництва закладів загальної середньої освіти. Це дало б змогу визначити ті адміністративно-педагогічні важелі (чинники, механізми), які надали б ефективності у створенні організаційних умов для просвітницької і виховної роботи у школі, формуванні здоров'язбережувального середовища закладу загалом.
6. Бажано було б укласти й представити у Додатках словник основних понять дослідження, що дало б змогу систематизувати характеристики базових понять термінологічного апарату та більш повно використати ресурс методів термінологічного аналізу.

Однак, висловлені побажання не знижують загального позитивного враження від рецензованого дисертаційного дослідження.

Вірогідність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій

Вірогідність одержаних автором наукових результатів не викликає сумніву, оскільки вони цілком адекватні суті та конкретним завданням дослідження, досягнуті завдяки системному використанню комплексу взаємопов'язаних дослідницьких методів і ґрунтовній джерельній базі. Одержані дисертанткою результати достатньо переконливо представлено у

висновках до розділів та загальних висновках, які відповідають найважливішим положенням дослідження та визначеній меті.

Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на науково-практичних конференціях різного рівня: міжнародного, всеукраїнського, регіонального.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях.

Зміст автореферату повністю відповідає основним положенням дисертації, а 23 наукові праці (з яких 9 статей у фахових наукових виданнях; 2 – колективні монографії; 1 – навчально-методичний посібник; 1 – навчально-методичні рекомендації; 1 – пам'ятка-рекомендації (буклет); 9 – тези доповідей у збірниках наукових праць і матеріалів конференцій) з достатньою повнотою відображають основні положення й висновки дисертації та відповідають встановленим вимогам до кандидатських дисертацій.

Обсяг і зміст дисертації показують, що робота є самостійним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні, і свідчать про наукову й професійну зрілість автора.

***Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку
присудження наукових ступенів»
та іншим інструктивним документам МОН України***

Дисертаційна робота Сухих Аліси Сергіївни є завершеною, оригінальною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення для ефективного розроблення й упровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. На підставі виконаних досліджень і розробок авторкою здійснено комплексне вивчення наукової проблеми, що полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробленні науково-методичного супроводу процесу здоров'язбережувального використання програмно-апаратних засобів у навчанні учнів основної школи.

Дисертація Аліси Сергіївни Сухих «Здоров'язбережувальне використання програмно-апаратних засобів учнями основної школи», заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України про «Порядок присудження наукових ступенів» (пп. 9, 11, 13), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від

24 липня 2013 р. (зі змінами), Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» № 40 від 12 січня 2017 р. (zareestr. в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 р. за № 155/30023), паспорту спеціальності, а її автор – Аліса Сергіївна Сухіх – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри
соціальної філософії, філософії освіти
та освітньої політики
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова

Бобрицька В.І.

